

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Diplomová práce

ILUSTROVANÁ KNIHA PRO DĚTI

HADI A LIDI

BcA. Lucie Šťastná

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Ilustrace a grafika

Specializace Ilustrace

Diplomová práce

ILUSTROVANÁ KNIHA PRO DĚTI

HADI A LIDI

BcA. Lucie Šťastná

Vedoucí práce: akad. mal. Renáta Fučíková
Katedra výtvarného umění
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracoval(a) samostatně
a nejedná se o plagiát.

Praha červen 2020

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'P. Hájek', written over a dotted line.

.....
podpis autora

Obsah diplomové práce:

1	Popis přípravy a reflexe procesu vlastní tvorby	1
1.1	Rešerše zvoleného tématu a ideový vývoj	1
1.2	Reflexe a dokumentace procesu tvorby	3
2	Popis výsledného díla a jeho využití	4
3	Resumé	5
4	Seznam příloh	6

1 Popis přípravy a reflexe procesu vlastní tvorby

1.1 Rešerše zvoleného tématu a ideový vývoj

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila ilustrovanou knihu pro děti o hadech. Inspirací mi byl navracející se trend výpravných ilustrovaných atlasů a didaktických knih nejen o zvířatech, ale v podstatě o čemkoli od včelařství po mraky, Antarktidu či Mount Everest, tedy i úzce zaměřené publikace s výrazným výtvarným projevem, jež mají někdy blíž k autorské knize volnějším pojetím a hravostí a přitom nejsou určeny pouze dětskému publiku.

Knihu s hadí tematikou jsem původně měla v plánu vytvořit jako ročníkovou klauzurní práci - silent book, tedy příběh vyprávěný pouze obrazem s kratším rozsahem leporela – jak byla zadána v letním semestru roku 2019.

V zamýšleném příběhu měl hladový had, vyhnaný z Ráje, po spolknutí jablka poznání nenasytně "prolézat" skrz obrazy, sochy, knihy a různorodé vizuálně či významově asociované situace ve víceméně chronologickém řazení historických epoch až po digitální hru Snake. S množstvím podnětů a kulturních odkazů, které jsem pro tyto účely nashromáždila, jsem se po konzultaci s vedoucí práce R. Fučíkovou rozhodla prohloubit hadí bádání a téma rozvinout grandiózněji v diplomové práci. Také proto, že ilustrovaná publikace o hadech v souvislosti s člověkem a jeho existencí se na českém (a co jsem hledala, tak ani na světovém) trhu nevyskytuje.

Hadi obývají naši planetu téměř 100 milionů let, s člověkem rodu Homo ji sdílí necelé tři miliony a objevují se ve všech světových kulturách v nejrůznějších formách od mýtů a náboženství až po módu. Mým cílem bylo ukázat tyto ambivalentně vnímané a fascinující tvory ve vztahu k nám lidem v nejrůznějších kontextu. I proto byl původně pracovní, ale nejvýstižnější název "Hadi a lidi" knize ponechán.

Jako výtvarnou techniku jsem zvolila koláže v kombinaci s uvolněnou lineární kresbou, které jsou pro mě osobně a pro moji tvorbu nejpřirozenějšími výrazovými prostředky a jejichž propojení mi dovolilo vyvážit míru stylizace s exaktním zobrazením, jež je žádoucí vzhledem k tomu, že se ve svém základu jedná o populárně-naučnou publikaci, která jistou míru popisnosti předpokládá.

Zvolená technika koláže v jistém smyslu evokuje jakousi fanouškovskou sbírku

výstřižků z rozmanitých zdrojů, což může knihu přibližovat dětskému čtenáři, kterého staví do role výzkumníka, nadšeného sběratele, shromažďujícího veškerý nalezený obrazový materiál. Poněkud plochý a neživý výtvarný jazyk koláže je odlehčen volnou ruční digitální kresbou alla prima, která místy informace doplňuje a naskenovaný materiál rozvíjí a obohacuje o další vrstvy. Kromě ilustrací v pravém slova smyslu dále pracuji s ruční uvolněnou a expresivní linkou i v rovině grafických prvků či vizuálních doplňků, což ještě umocňuje dojem zápisů nadšeného badatele.

1.2 Reflexe a dokumentace procesu tvorby

Mým původním záměrem bylo věnovat se tématu hadů v celé jeho šíři: od anatomie, životního cyklu i zajímavostí z oblasti zoologie v první části po vnímání hada člověkem v části druhé: hada jako symbolu či znaku, na různých místech, v různých časech... Nicméně s přihlédnutím k časovým možnostem a tomu, že se jedná o knihu autorskou, kde jsem jako ilustrátorka též autorkou informativní složky, jsem se nakonec rozhodla soustředit pozornost a hlavní záběr knihy na společenskovední rozměr zvoleného tématu. To dělá z knihy - co se jejího zaměření týče - unikum.

Samotné tvorbě knihy předcházelo období, kdy jsem podobně jako onen nadšený sběratel vystříhovala, kolektovala a třídila obrovské množství výstřižků, a to jak z dosavadních vlastních fondů, tak i z tematicky vhodných tiskovin. Souběžně s tím jsem z odborných knih a z internetových stránek prováděla obsáhlou rešerši, často ze zahraničních zdrojů.

Postupem času jsem objevila napříč historií a geografii značné množství fenoménů, v nichž sehrávají hadi důležitou roli. Jednalo se o informace z různých oblastí, jako je náboženství, lingvistika či populární kultura. Nastřádané výstřižky věcí, lidí, zvířat, barev a textur jsem třídila do tematických skupin, z nichž jsem následně čerpala při manuálním komponování ilustrací a jejich polotovarů. Ty jsem často rozebírala a skenovala jednotlivě, abych je poté v počítači znovu seskládala dohromady. Tento zdánlivě nepraktický a časově náročný proces mi umožnil velké množství materiálu následně přeskupovat a upravovat (např. barevně či velikostně) a podřizovat je výsledné kompozici celku, tedy dvoustrany, reprezentující určitou kapitolu. Tyto kapitoly se věnují buď tematickému okruhu (medicína, herbář, umění) či významům hada v daném čase a místě (dělení podle jednotlivých kultur). Tyto digitalizované analogové koláže jsem dokreslovala pomocí grafického tabletu v programu Adobe Photoshop. Mnohdy vzniklo více variant téže ilustrace s různým poměrem kresby a výstřižků a značné množství ilustrací skončilo z prostorových důvodů či průběžného vývoje dané dvoustrany "v šuplíku".

2 Popis výsledného díla a jeho využití

Během procesu se přirozeně formovaly určité vzory kompozic na dvoustranách. Některé jsou děleny na větší celek na jedné polovině, doplněný o menší ilustrace v mřížce na straně protější. Jindy je celá dvoustránka pojata jako panoramatická scénérie. Tím dostala kniha jistý rytmus, který může čtenáři zřehlednit poněkud eklektický obsah. Mimo to jsou jednotlivé dvoustrany laděny do barevných schémat, vycházejících z jejich tematického zaměření (Indie laděná do žluté, Řecko a Řím do modré atd.). Vedle samotných ilustrací se na stránkách objevují kolážované barevné plochy, které kromě sjednocujícího efektu vytvářejí vhodné nositele kratších informativních textů, vztahujících se ke konkrétním zobrazovaným jevům.

Texty jsou sázeny groteskovým písmem Dazed designéra a typografa Martina Váchy. K volbě tohoto písma mě inspiroval trend v knižní tvorbě pro mládež, kde je výrazný obrazový materiál kombinován s jasným a čitelným bezpatkovým písmem, jakým je například hojně využívaná a populární Helvetica. Pro individuálnější charakter své knihy jsem se rozhodla použít autorské písmo, které obsahuje alternativní tvary některých znaků (například a či s) a funguje tedy dobře s hravou ruční kresbou a které může svým tvaroslovím odkazovat k morfologii hadů. Zakoupila jsem dva písmové řezy, což mi bylo umožněno díky školnímu grantu.

Velkorysý formát knihy evokuje ilustrované přírodovědné atlasy a navazuje tak na jejich dlouhou tradici, zároveň umožňuje na prostorných dvoustranách komponovat mnoho dílčích segmentů, tvořících vizuálně přehlednou strukturu a připomínající svou rozmanitostí kabinet kuriozit. Minimalisticky řešené předšádky jsou v kontrastu s intenzivním vnitřkem, obálka knihy je potažená papírem a pro delší životnost při manipulaci a čtení povrchově upravená matným laminem. Věřím, že nevšední vizuální pojetí knihy působí hravě a zaujme nejen dětského čtenáře.

3 **Resumé**

As my diploma work I've decided to create an author's illustrated book for children about the relationship between snakes and humans, inspired by the trend of great illustrated encyclopedias and atlases of not just animals but rather unexpected and specified topics as clouds, beekeeping or Mount Everest, with impressive illustrations and graphics and published not specifically just for children. The idea was to explore and enlighten the view on an ambivalently accepted and ancient creature as the snake is - snakes evolved about 300 million years ago, and they share the planet with humans for approximately 3 million years. They have appeared in most of the cultures around the world since.

As the main techniques to achieve the purpose of creating a popular educational book for youngsters I have chosen traditional collage combined with digital freehand linear drawing, adding some vivid and expressive energy to the flat-looking cuttings - some of which I use as well as areas for texts. These balance the stylisation with an accuracy that is expected when reading an educative book. The visual seems to make an impression of a diary of an enthusiastic explorer who collects every bit of information on the topic he is interested in - in this case, the snakes.

I was feeling the same way myself, as I was collecting pieces of information from specialised books and partly from the internet sources and as well gathering, cutting and categorising paper cuttings for collages. I was adjusting these to the illustrations and sceneries, then disassembling them again for scanning and finally reconstructing them again to be able to manipulate them in digital if needed (scale or colour adjusting) in Adobe Photoshop. The layout of spreads was then formed into composition with a slight resemblance to the cabinets of curiosities, as each spread-chapter focuses on a topic (snakes in Bible, art, pop culture etc.) or geographical place (China, Egypt, India). The sans serif font used for texts is by the type designer Martin Vácha 'Dazed' and has several alternative glyphs with snake-like features (a or s characters).

4 Seznam příloh

Příloha 1

Naskenované podklady

Příloha 2

Naskenované podklady

Příloha 3

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)

Příloha 4

Naskenované podklady

Příloha 5

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)

Příloha 6

Naskenované podklady

Příloha 7

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)

Příloha 8

Naskenované podklady

Příloha 9

Výsledná ilustrace (výřez dvoustrany)

Příloha 10

Naskenované podklady

Příloha 11

Naskenované podklady

Příloha 12

Ukázka nepoužitých ilustrací

Příloha 13

Ukázka dvoustrany

Příloha 14

Ukázka dvoustrany

Příloha 15

Ukázka dvoustrany

Příloha 16

Obálka knihy

Příloha 1

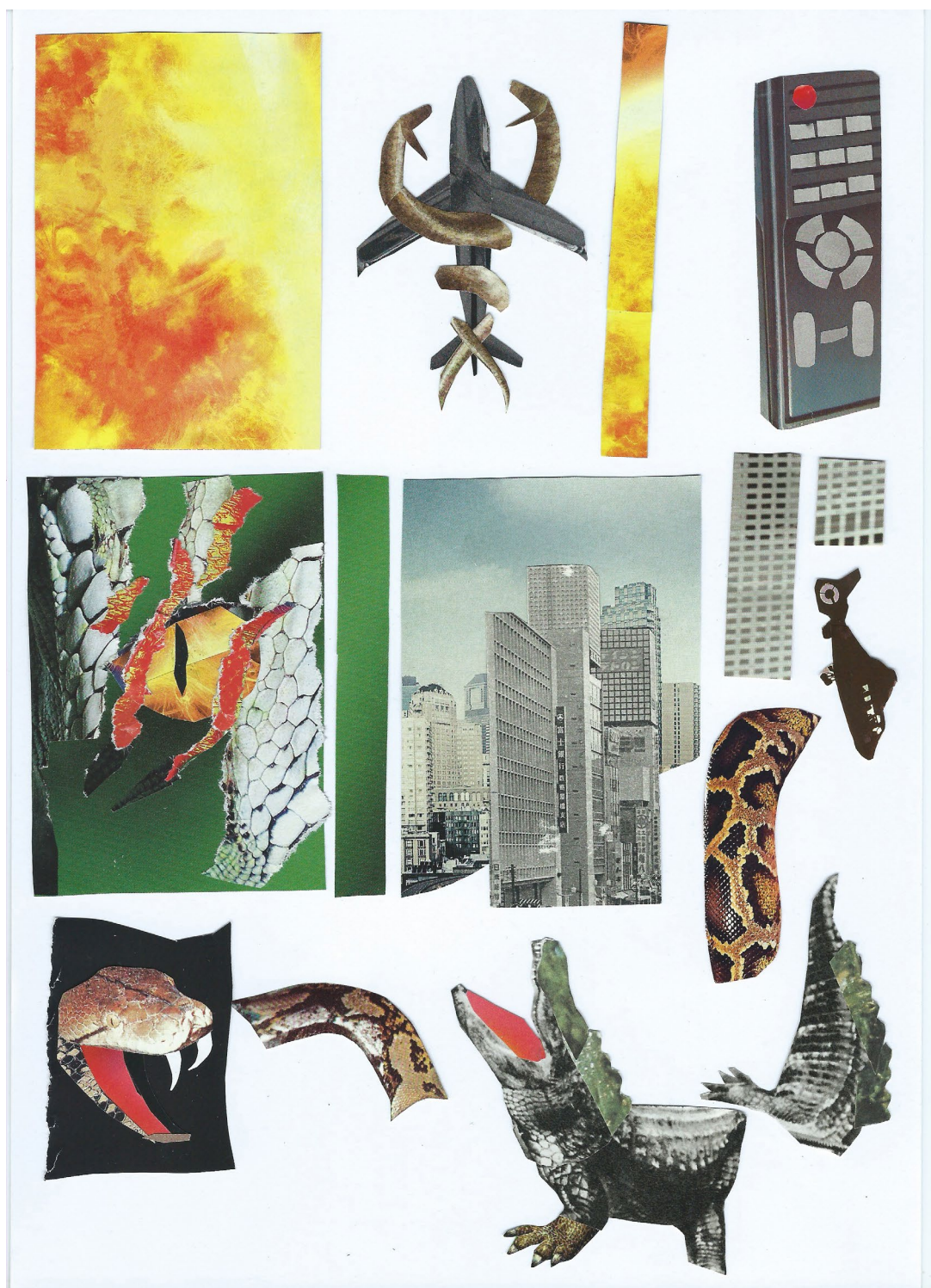
Naskenované podklady¹

¹ ilustrace vlastní

Příloha 2

Naskenované podklady²

² ilustrace vlastní

Příloha 3

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)³

Populární kultura ❤️ 🐍

Snakeboard

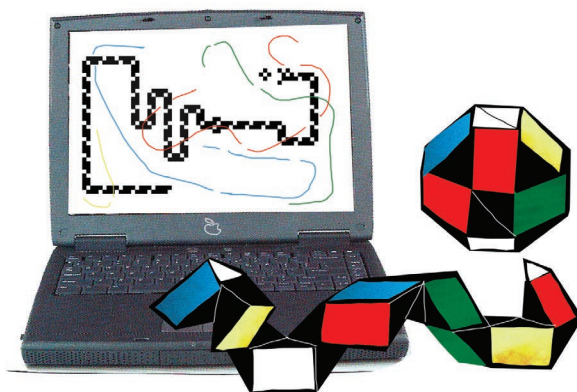
Jízda na tomto zábavnějším potomkovi skateboardu připomíná surfování či jízdu na snowboardu.

Hadí kratochvíle

Kulturní arkádová hra Snake, v níž hráč kočíruje pohyby nenasytně rostoucího hada po zmenšující se herní ploše, má méně známou, ale oblíbenou variantu pro více hráčů Zatáčka (Achtung, die Kurve!) českého původu.

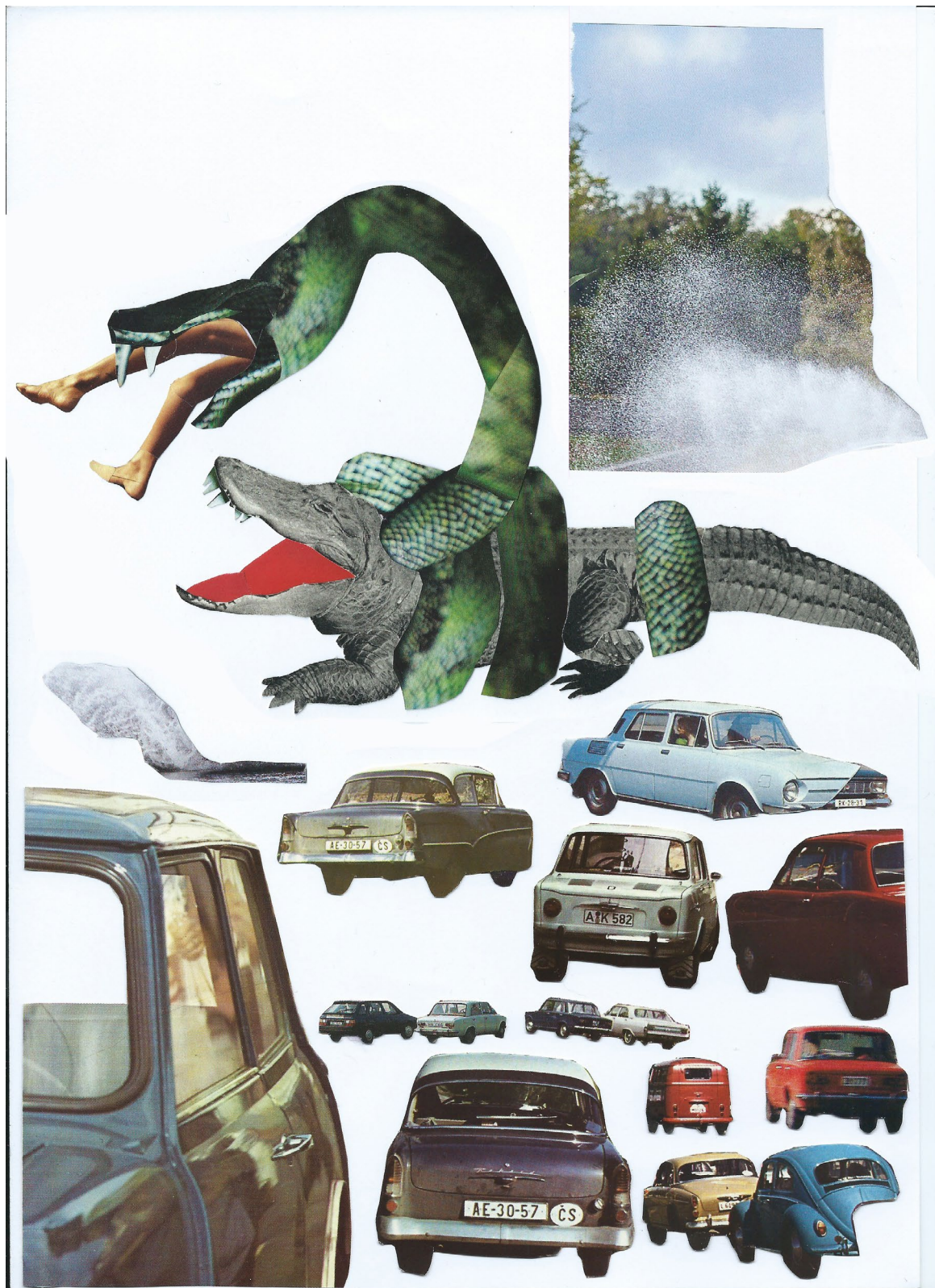
Maďarský vynálezce Ernő Rubik asi myslel na milovníky zvířat, když vedle svého světoznámého mechanického hlavolamu kostky představil Rubikova hada, z nějž se dá poskládat i pes nebo kočka.

V literárním světě jsou hadi většinou vedlejší postavou se zápornou rolí, v některých případech i naprosto nezaslouženě, jako například Neuvěřitelně Smrtící Zmije z Řady nešťastných příhod Lemonyho Snicketa, kde navzdory svému matoucímu jménu vystupuje jako ten nejméně nebezpečný a nepřátelštější tvor zvířecí říše.

Příloha 4

Naskenované podklady⁴

⁴ ilustrace vlastní

Příloha 5

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)⁵

⁵ ilustrace vlastní

Příloha 6

Naskenované podklady⁶

⁶ ilustrace vlastní

Příloha 7

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)⁷

⁷ ilustrace vlastní

Příloha 8

Naskenované podklady⁸

8 ilustrace vlastní

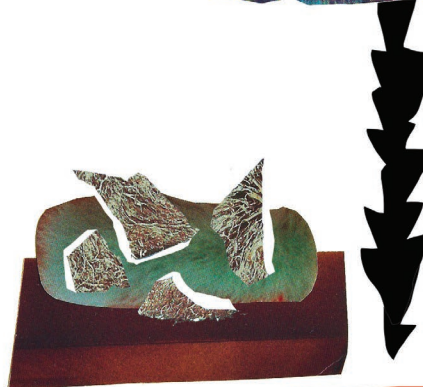
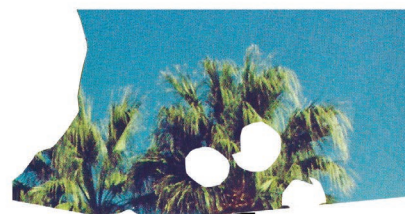
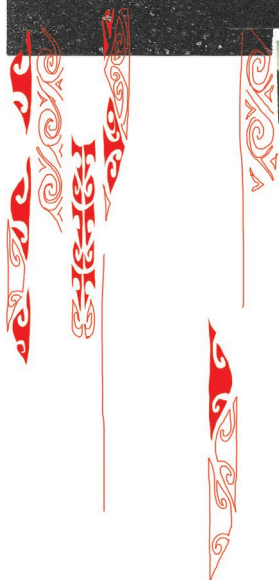
Příloha 9

Výsledná ilustrace (výřez z dvoustrany)⁹

Oceánie

Hadům vstup zakázán!

Na pevnině Nového Zélandu se nevyskytují žádní domorodí hadi a dovoz i chov hadů je dokonce proti zákonu. Tato opatření byla zavedena na ochranu a zachování původní fauny s unikátními druhy živočichů, z nichž většina je ohrožená. Například ostrovní maskot pták kivi je nelétavý a hnízdí na zemi, proto by byl pro hady velmi snadnou kořistí.

Velký oříšek

Na Šalamounových ostrovech je jeden kokosový oříšek z každého stromu zasvěcen Agunuovi, bájnému pánu moře s lidskou hlavou, čtyřma očima, netopýřímí křídly a hadím tělem. Dle pradávnej víry původních obyvatel Melanésie stvořil všechno živé a je mužským protějškem Matky Země.

⁹ ilustrace vlastní

Příloha 10

Naskenované podklady¹⁰

¹⁰ ilustrace vlastní

Příloha 11

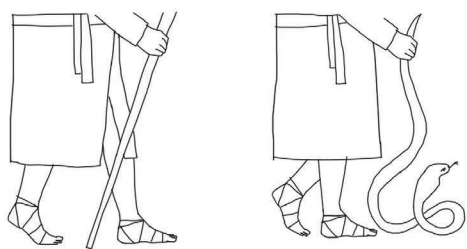
Naskenované podklady¹¹

¹¹ ilustrace vlastní

Příloha 12

Ukázka nepoužitých ilustrací¹²

¹² ilustrace vlastní

Příloha 13

Ukázka dvoustrany¹³

Strach z hadů se nazývá ofidiofobie. Patří mezi ostatní zoofobie, tedy strachy způsobené zvířaty. Pocit úzkosti může vyvolat i pouhý vizuální vjem při sledování televize.

Hadi mozek
Vývojově nejstarší část našeho mozku se nazývá plazi. Má na starosti základní tělesné funkce jako je dýchání či krevní oběh a také reflexy, které fungují rychleji než myšlení a pomáhají nám přežít v případě ohrožení.

Lidé při náhodném střetu s hadem obvykle zpanikarí a ztratí hlavu, nechtě máme odjakživa v povaze věc zveličovat a při vyprávění dramatičovat pro posluchače. Vzniklo tak nespočet **fantaskních historek** o velikosti, vzhledu a činech hadů, které sice mohou ze skutečnosti vycházet, ale jsou jí na míle vzdálené.

Kdo se bojí hadů

Hadi se žijí leocím od drobného hmyzu přes obojživelníky až po větší savce. Mají schopnost pozřít i o dost větší kořist, než by se mohlo zdát možné, a to díky pružným vazům **"vyklonpné" spodní čelisti**.

Největší hadi si troufnou i na opravdu velká zvířata, jako například jedinec z rodu krajty tmavé, který pozřel mladého jelonce. Například vapi prolo čílnost zkausk o lidožravých hadech. Takové případy jsou však ojedinělé.

Koho se bojí hadi?
Hadi to nemají ve zvířecí říši vůbec jednoduché a některé z jejich děsivě působících dovedností slouží k holemu přežití mezi ostatními predátory. Nebezpečí mohou znamenat kamibalové z vlnitých řed (ofotofagni druhů), ostatní plazi a na mláďata si troufnou i obojživelníci. Hady si rádi zpestří jídelníček ptáci jako je například hadilov pisař a i málo pravděpodobní nepřátelé - ryby, Velkým labužníkem je medoed kapský, výjimečný svou odolností vůči hadím jedům. Neohroženým lovcem je indická promyka mungo. Ze savců je však pro hady největší hrozbou člověk, jenž je po staletí zabíjí ze strachu, pro potravu a jejich zlobnou kůži, ale i prostřednictvím změn přírodního prostředí a tak dnes čím dál více druhů celí vyhynutí.

Příloha 14

Ukázka dvoustrany¹⁴

Příloha 15

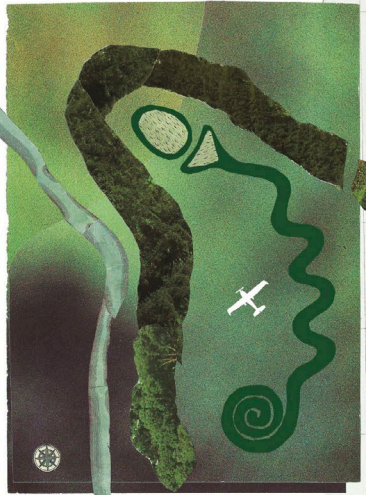
Ukázka dvoustrany¹⁵

Velký Nový svět

Po objevu Ameriky na konci 15. století následovaly objevy nejen nových druhů hadů, ale také dalších podivuhodných jevů a odkazů s nimi spojených.

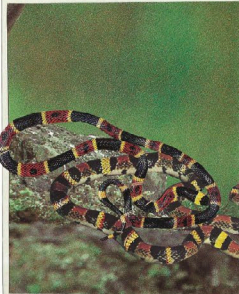
Na krk nebo o krk?

Korálovky a korálovci – taková podoba ve vzhledu i nárvu, a přesto může jít o rozdílné živočichy a smrti. Zálivko nádherné korálovky jsou neškodná, jed korálovce, říčního se jen pořadím barevných pruhů, může zabít.

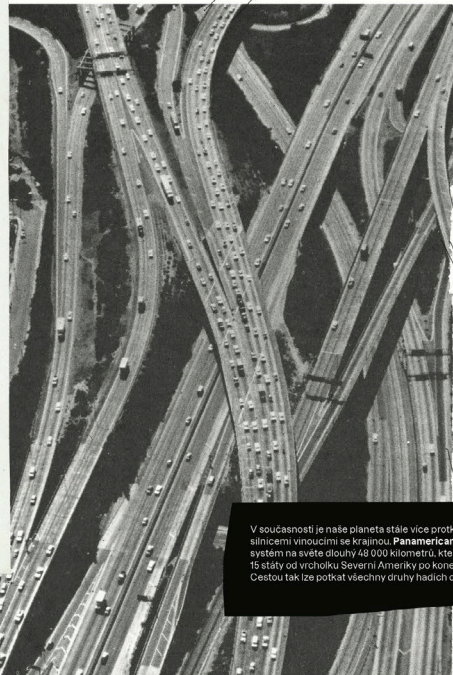

Hadí pahorek

Největší zpodobnění hada leží v americkém státě Ohio. Jedná se o 411 metrů dlouhý val ve tvaru stočeného pláze, ohradený záhradami. Má se za to, že je vytvořen místních původních indiánských obyvatel, jeho účel ani stáří nám však není znám.

V současnosti je naše planeta stále více protkána dlouhými silnicemi vřoucími se krajinou. Panamerická je největší silniční systém na světě dlouhý 48 000 kilometrů, který prochází celkem 15 státy od vrcholku Severní Ameriky po konec Jižní Ameriky. Cestou tak lze potkat všechny druhy hadích obyvatel.

Příloha 16

Obálka knihy¹⁶

¹⁶ ilustrace vlastní